

УДК 327.51

DOI: 10.31891/2307-5740-2022-302-1-1

ВІВЧАР О. І.

<https://orcid.org/0000-0001-9246-2226>

e-mail: o.vivchar84@gmail.com

Західноукраїнський національний університет

МУРАВСЬКА Ю. Є.

<https://orcid.org/0000-0002-9695-1075>

e-mail: yu.yakubivska@wunu.edu.ua

ГЕВКО В. Л.

<https://orcid.org/0000-0003-2716-8113>

e-mail: gevko@gmail.com

Західноукраїнський національний університет

ПРАКТИЧНІ КОНТЕКСТИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ НА УМОВАХ ПАРТНЕРСТВА: ПОЗИТИВНІ ЕКСТЕРНАЛІ ТА ЕФЕКТИВІСТЬ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

На сьогоднішній день наукова проблематика співробітництва Україна – НАТО як важливий механізм протидії гібридній війні є надзвичайно актуальною, багатогранною, оскільки безпека передусім. Виходячи з довгострокової цілі приєднання до загальноєвропейської системи колективної безпеки, Україна вибудовує нові підходи до забезпечення національної безпеки. Метою даної статті є огляд літературної тематики, а також сучасного стану співпраці Україна – НАТО, гібридної війни, а також додаткових та альтернативних форм політики безпеки. У цій роботі ми намагаємося визначити фактори співробітництва Україна – НАТО, умови, переваги та недоліки сучасних рішень, а також зробити висновок про поточну ситуацію з постановкою діагнозу для майбутнього механізму боротьби з гібридною війною. У статті використано звіти та результати окремих досліджень, проведених в Україні.

Ключові слова: співпраця Україна – НАТО, гібридна війна, безпека, національна безпека, міжнародна безпека.

OKSANA VIVVHAR, YULIYA MURAVSKA, VOLODYMYR GEVKO

Western Ukrainian National University

PRACTICAL CONTEXTS OF NATIONAL SECURITY ON THE PARTNERSHIP CONDITIONS: POSITIVE EXTERNALS AND EFFICIENCY OF SECURITY

The dynamic development of scientific thought suggests that armed conflicts pose a significant threat to humanity due to the possible expansion of the number of participants in globalization, the development of environmental disasters, the negative humanitarian consequences associated with the growing number of refugees. The issue of resolving armed conflicts is relevant and occupies an important place in the system of modern international relations.

NATO's involvement in the settlement of armed conflicts is a comprehensive and systematic set of measures aimed at building long-term and sustainable peace, establishing the rule of law, protecting human rights and freedoms, and uniting society around a common development strategy. The international legal mechanisms for NATO's participation in the settlement of armed conflicts are based on a coherent strategy, taking into account the interests of all citizens; they cannot be used by anyone to achieve personal goals. It should be noted that a post-conflict settlement, being fair, restores citizens' trust in the state, its bodies and institutions, and establishes mutual understanding and mutual respect.

The scientific issue of Ukraine-NATO cooperation as an important mechanism for combating hybrid warfare is particularly relevant and complicated. However, the security is a key point. The aim of the article is to present specific features of non-military cooperation between Ukraine and NATO. Based on the long-term goal of joining to the European system of collective security, Ukraine is building new approaches to ensuring national security. The purpose of this article is to review the literature topic, as well as the current situation of Ukraine-NATO cooperation, the hybrid warfare, as well as additional and alternative forms of security policy. In this paper we attempt to determine the factors of Ukraine-NATO cooperation, the conditions, the advantages and disadvantages of current solutions, as well as the conclusion of present situation with the issuance of diagnosis for the future mechanism for combating hybrid warfare. The article uses the reports and results of selected studies conducted in Ukraine.

Key words: NATO - Ukraine cooperation, hybrid warfare, security, national security, international security.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Динамічний розвиток наукової думки дозволяє стверджувати той факт, що збройні конфлікти створюють значну загрозу людству внаслідок можливого розширення кількості учасників в умовах глобалізації, розвитку екологічних катастроф, негативних гуманітарних наслідків, пов'язаних із зростанням кількості біженців. Проблематика урегулювання збройних конфліктів є актуальною і займає важливе місце в системі сучасних міжнародних відносин.

Участь НАТО в урегулюванні збройних конфліктів – всеохоплююча та системна сукупність заходів, спрямованих на розбудову довгострокового та сталого миру, утвердження верховенства права, захист прав і свобод людини, об'єднання всього суспільства навколо спільної стратегії розвитку держави. Міжнародно-правові механізми участі НАТО в урегулюванні збройних конфліктів сформовані на основі узгодженої

стратегії із врахуванням інтересів всіх громадян; вони не можуть бути використані будь-ким для досягнення особистих цілей. Слід звернути увагу на те, що постконфліктне врегулювання, будучи справедливим, відновлює у громадян довіру до держави, її органів та інституцій, утворює взаєморозуміння та взаємоповагу.

Думки щодо концепції співпраці Україна-НАТО розходяться в багатьох напрямках. Метою даної статті є визначення проблем, пов'язаних із цивільним поглядом на таке співробітництво, що стосується не лише міркувань військових методів боротьби з гібридною війною, а й у кінцевому результаті невійськового. Гібридна війна, як явище, і співпраця Україна – НАТО, як результат прийнятих раціональних міжнародних рішень, є основними ознаками сучасної системи безпеки.

Доведено, що в сучасних умовах одним із найбільш важливих завдань державного будівництва України є формування потужного оборонного потенціалу та створення ефективного сектору безпеки і оборони держави. Цивілізаційний вибір Українського народу щодо руху до інтеграції вимагає перегляду засад функціонування всіх передбачених законодавством України військових формувань, зокрема Збройних Сил України. Партнерство Збройних Сил України зі структурами НАТО сьогодні здійснюється за багатьма напрямками і має значну кількість організаційно-правових форм. Одним із найбільш важливих чинників підвищення ефективності Українського війська є сприйняття й практичне запровадження стандартів Північноатлантичного альянсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Деякі проблемні питання співробітництва Україна-НАТО висвітлені в наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Роботи Андрушківа Б., Вівчар О., Абрамова В., Борисевича С. Дацюка А., Александрова О., Вівчар О., В. Мартинюк В., Муравської Ю. відображають багато уваги, що приділяється проблемам боротьби з гібридною війною. Незважаючи на велику кількість наукових праць та значні досягнення в теорії та практиці боротьби з гібридною війною, окремі питання залишаються постійним об'єктом дискусії. Враховуючи складність цього процесу, ми підтримуємо наукову позицію про «...особливу важливість організаційно-правової адаптації принципів та стандартів у правління Збройними Силами України до стандартів НАТО як важливого механізму боротьби з гібридною війною» [1, с.9]. І все ж механізму боротьби з гібридною війною, здається, недостатньо уваги вчених.

Формулювання цілей статті

Метою даної статті є огляд літературної тематики, а також сучасного стану співпраці Україна-НАТО, гібридної війни, а також додаткових та альтернативних форм політики безпеки. У статті використано такі методи наукового дослідження: узагальнення та систематизація (для основ співпраці України з НАТО), методи індукції та дедукції (для аналізу невійськових методів боротьби з гібридною війною), а також зміст. аналіз (при з'ясуванні сутності співробітництва Україна-НАТО).

Виклад основного матеріалу

Передумови співпраці України та НАТО. Співробітництво між Україною і НАТО охоплюють широке коло галузей, починаючи від операцій з підтримання миру, реформування структур безпеки і оборони, безпосереднього військового співробітництва й озброєнь до планування на випадок надзвичайних станів цивільного характеру, науки і довілля й громадської дипломатії. А з огляду на гібридну війну співробітництво у багатьох галузях нині активізується, з метою підвищити здатність України гарантувати власну безпеку.

Слід зазначити, що «...Україна має достатні політичні та правові передумови для повного інституційного зближення з Північноатлантичним альянсом» [4, с. 89].

Сьогодні Північноатлантичний альянс відіграє важливу роль у сфері міжнародної безпеки:

- забезпечує безпеку кожної країни-члена Альянсу,
- формує систему колективної безпеки,
- створює партнерські відносини з країнами, що не є членами НАТО,
- встановлює та застосовує механізми ненасильницького подолання криз і конфліктів,
- виконує гуманітарні, наукові, освітні функції, які свідчать про те, що НАТО існує не лише для військових цілей.

Сформована гібридна агресія проти України створила нові загрози для держав-членів НАТО, що вимагало посилення співробітництва між Україною та НАТО, особливо у невійськових сферах. У таких умовах Україна потребує більшої допомоги з боку Альянсу; однак вона вже стала джерелом знань і досвіду ведення гібридної війни. «...інтеграційні процеси поєднують стимулюючі та захисні фактори, оскільки міжнародні спілки приймають не всіх претендентів, а лише тих, які відповідають високим показникам економічного розвитку, правової системи та соціальної сфери» [9, с. 20].

Гібридний характер агресії проти України довів, що військова сила не відіграє виключну вирішальну роль. Тож і протидія такій агресії має бути не тільки військовою, а комплексною, із широким спектром застосування засобів невійськового характеру.

Сьогодні така співпраця фактично переростає в спільну відповідь на гібридні загрози, яка має надалі зосередитися на таких ключових невійськових сферах, зокрема:

- протидії надзвичайним ситуаціям;
- науково-технічне співробітництво;
- міжпарламентське співробітництво;
- політичне співробітництво;
- протидія кіберзагрозам;
- енергетична безпека;
- розвиток цивільного персоналу в зоні безпеки;
- розвиток цінностей демократії, свободи особистості та верховенства права тощо.

При цьому «...в процесі євроатлантичної інтеграції мають бути задіяні не лише правоохоронні органи, відповідальні за безпеку та оборону, а й інші міністерства та відомства, оскільки ця політика є державною» [3, с. 76].

Співпраця з Альянсом у невійськових сферах створює додаткову можливість для вироблення механізмів раннього попередження та протидії сучасним гібридним викликам і загрозам. Її важливість відзначили українські експерти, які взяли участь в проведеному у січні 2020 року [5, с. 115] опитуванні, що головним аргументом для тих, хто підтримує членство України в НАТО: 76% – прихильники членства із гарантією безпеки; 34% – допоможе протистояти гібридній війні і повернути окуповані території; 32% – допоможе зміцнити армію; 47% – проти членства в НАТО; 30% – сприймають Альянс як «агресивний військовий блок».

Після Варшавського саміту НАТО в липні 2016 року практична допомога НАТО Україні надається у формі Комплексної програми допомоги (КПД) Україні [7]:

- У червні 2017 року Верховна Рада України ухвалила закон, який визначає членство країни в Альянсі стратегічним пріоритетом національної зовнішньої політики та політики безпеки. У 2019 році набули чинності відповідні зміни до Конституції України;

- У вересні 2020 року Президент України Володимир Зеленський заявив про готовність дати новий імпульс розвитку відносин між Україною та НАТО та затвердив нову Стратегію національної безпеки України;

- З 12 червня 2020 року Україна є однією з шести країн, які мають статус партнера НАТО в рамках Ініціативи оперативної сумісності партнерства. Ці країни здійснюють особливо вагомі внески до операцій під егідою НАТО та інших завдань Альянсу. «...Цей статус надає країні розширені можливості для діалогу та співпраці з державами-членами Альянсу» [2, с. 33].

Україна матиме основні переваги у сфері національної безпеки від вступу до НАТО.

По-перше, ми забезпечимо захист національної цілісності та суверенітету Української держави як у зовнішньому середовищі, так і всередині країни.

По-друге, позиція України завжди враховуватиметься при прийнятті рішень міжнародної ваги, оскільки вони ухвалюються консенсусом усіма країнами НАТО. І цей принцип діяльності Альянсу не просто задекларований, а ефективно працює.

По-третє, відсутнього поштовху дістане розвиток оборонно-промислового комплексу України.

По-четверте, Україна зможе розпочати активну фазу формування професійної армії. «...Наші військові зможуть навчатися в кращих спеціалізованих вищих навчальних закладах Європи та США, а в Україні працюватимуть висококваліфіковані кадри з НАТО» [8].

Основний практичний механізм підготовки України до вступу до Північноатлантичного Альянсу включає:

1) створення Координаційного комітету вступу України до НАТО в рамках Кабінету Міністрів; її має очолювати Прем'єр-міністр; до складу комітету мають входити ключові міністри та голова Секретаріату;

2) створення в кожному міністерстві відділів співпраці з Північноатлантичним альянсом, які мають очолювати заступники міністрів;

3) розгортання широкої, всебічної інформаційної кампанії для обговорення всіх питань євроатлантичної інтеграції України;

4) розробка навчальних курсів на євроатлантичні теми для навчального процесу;

5) виділення з державного бюджету коштів на здійснення інформаційно-просвітницької та навчальної діяльності щодо вступу України до Північноатлантичного альянсу;

6) демонстрація в ЗМІ інформації про переваги України у разі її вступу до НАТО;

7) регулярне проведення муніципальних слухань, просвітницьких заходів на рівні місцевих громад, створення відділів з питань європейської та євроатлантичної інтеграції у міськвиконкомах;

8) визначення, декларування та закріплення відповідно політичними партіями, і в першу чергу парламентськими, своєї позиції щодо вступу України до Північноатлантичного Альянсу.

Таким чином, перспективи спільного реагування Україна – НАТО на гібридні загрози невійськовими методами можна конкретизувати в таких рекомендаціях:

1. НАТО має розглядати суверенітет та територіальну цілісність України як основу безпеки в Європі.
2. Інтенсифікація контактів між парламентарями України та колегами з країн Альянсу, як з владних політичних сил, так і з опозиції, з різних питань, у тому числі в рамках Міжпарламентської ради Україна - НАТО.
3. Залучення країн-членів НАТО до розмінування та економічної відбудови звільнених та прифронтових територій Донецької та Луганської областей сприятиме розвитку співробітництва в цілому.
4. У енергетичному секторі Україна та НАТО мають зосередитися на захисті надзвичайно важливої енергетичної інфраструктури, диверсифікації джерел енергії та способів її постачання. «...фізичний зв'язок із газопроводами Західної Європи, а також доступ до сировини з Норвегії та Близького Сходу зменшили б залежність України від Росії» [6, с. 34].
5. Вивчати та застосовувати досвід країн-членів НАТО в районах бойових дій на сході України щодо забезпечення нормального функціонування місцевого населення, поєднуючи його з практичною допомогою з боку Альянсу.
6. Забезпечити інформаційну безпеку, у тому числі шляхом підвищення обізнаності мешканців країн-сусідів НАТО про реальну ситуацію в Україні.
7. НАТО має приділяти особливу увагу розбудові потенціалу кіберзахисту України та спільній протидії та зупиненню тих людей, які причетні до підтримки терористичної діяльності.
8. Україна повинна якомога швидше затвердити необхідний закон для впровадження системи гуманітарного розмінування за міжнародними стандартами IMAS (International Mine Action Standards).
9. Україні слід долучитися до роботи центрів передового досвіду НАТО, насамперед у «...енергетичній безпеці (Вільнюс, Литва), кібербезпеці (Таллінн, Естонія) та стратегічних комунікаціях (Рига, Латвія)» [10].
10. Впровадження системи цивільного контролю над сектором безпеки в Україні шляхом створення різноманітних платформ та наповнення їх ефективними діями для боротьби з гібридними загрозами.
11. Створення за підтримки «...Платформи Україна-НАТО з протидії гібридній війні, як ключової платформи для залучення експертів», має стати інструментом спільної та комплексної протидії війні, розв'язаній Росією.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

З огляду на вище викладене для України, яка прагне до формування оптимальної моделі національної безпеки та стабільного розвитку регіону, найбільш прийнятним рішенням є входження до НАТО. Адже саме ця організація працює на зміцнення безпеки євроатлантичної спільноти. До того ж сьогодні, як відомо, Альянс проводить політику «відкритих дверей» стосовно нових членів, і для її реалізації вироблені відповідні програми.

В перспективі поглиблена невійськова співпраця з НАТО дозволить Україні наблизитись до стандартів Альянсу, здійснити внутрішні демократичні перетворення та підвищити ефективність цивільних секторів безпеки нашої країни. Крім того, ця сторона співробітництва надасть можливість великій частині українського населення безпосередньо відчувати її результати та краще зрозуміти сутність Північноатлантичного альянсу.

Література

1. Абрамов В., Борисевич С., Дацюк А., Забезпечення національної безпеки України в умовах входу України до європейського та євроатлантичного простору: монографія. НАДУ. Київ 2019. 110 с.
2. Александров О., Україна – НАТО: нові умови та реальності співробітництва: аналіт. доп. Україна – НАТО: нові умови та реалії співпраці: аналітик. доп., НІСД. Київ 2018. 56 с.
3. Андрушків Б., Вівчар О., Проблеми теорії і практики менеджменту : навч.-метод. підручник «Проблеми теорії та практики менеджменту». ТОВ «Терно-Граф», Тернопіль 2009 р. 312 с.
4. Вівчар О. Управління економічною безпекою підприємств: соціогуманітарні контексти. ФОП Паляниця, Тернопіль 2018. 515 с.
5. Вступ до НАТО – стратегічний вибір України. Інститут трансформації суспільства. Київ 2020. 192 с.
6. Муравська Ю. Парадигма розвитку державно-правового регулювання оборони і безпеки в Європейському Союзі. Актуальні проблеми юриспруденції. Випуск 1 (9). С. 30-35.
7. Розвиток особливого партнерства України з НАТО. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/rozvitok-osoblivogo-partnerstva-ukrayini-z-nato>, звернення: 14.11.2021.
8. Співробітництво з НАТО: правові аспекти. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_951, звернення: 14.11.2021.
9. Martynyuk V., Muravska Y., Forming a foreign trade partner ship strategy in the context of strengthening national economic security. A case study of Ukraine, “Forum Scientiae Oeconomia. Warszawa. 2020. Vol 8 No 2 (2020). P. 5-24. URL: <http://ojs.wsb.edu.pl/index.php/fso/article/view/296/237>, accessed: 14.11.2021.

10. Secretary General: NATO stands with Ukraine. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_188552.htm?selectedLocale=en, accessed: 14.11.2021.

References

1. Abramov V., Borysevych S., Datsiuk A., Zabezpechennia natsionalnoi bezpeky Ukrainy v umovakh vkhodzhennia Ukrainy do Yevropeiskoho ta Yevroatlantychnoho prostoriv: monohrafiia [Ensuring the national security of Ukraine in terms of Ukraine's entry into the European and Euro-Atlantic spaces: a monograph]. NADU. Kyiv 2019. 110p.
2. Aleksandrov O., Ukraina – NATO: novi umovy ta realii spivrobitnytstva: analit. dop. [Ukraine – NATO: new conditions and realities of cooperation: analyst. ext.], NISD, Kyiv 2018, 56p.
3. Andrushkiv B., Vivchar O., Problemy teorii i praktyky menedzhmentu :navch.-metodych. posibn. [Problems of theory and practice of management textbook]. Temo-Graf LLC. Temopil 2009. 312 p.
4. Martynyuk V., Muravska Y., Forming a foreign trade partnership strategy in the context of strengthening national economic security: A case study of Ukraine. "Forum Scientiae Oeconomia". Warszawa. 2020. Vol 8 No 2 (2020). P. 5-24. URL: <http://ojs.wsb.edu.pl/index.php/fso/article/view/296/237>, accessed: 14.11.2021.
5. Muravska Y., Paradyhma rozvytku derzhavno-pravovoho rehuliuвання оборony i bezpeky v Yevropejs'komu Soiuzi [The paradigm of development of state and legal regulation of defense and security in the European Union]. Actual problems of jurisprudence. TNEU. Temopil 2017. Issue 1 (9). P. 30-35.
6. Rozvytok osoblyvoho partnerstva Ukrainy z NATO [Development of Ukraine's special partnership with NATO]. URL: <https://ukraine-nato.mfa.gov.ua/ukrayina-nato/rozvitok-osoblyvogo-partnerstva-ukrayini-z-nato>, accessed: 14.11.2021.
7. Secretary General: NATO stands with Ukraine. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_188552.htm?selectedLocale=en, accessed: 14.11.2021.
8. Spivrobitnytstvo z NATO: pravovi aspekty [Cooperation with NATO: legal aspects]. URL: https://minjust.gov.ua/m/str_951, accessed: 14.11.2021.
9. Vivchar O., Upravlinnia ekonomichnoiu bezpekoiu pidpriemstv: sotsiohumanitarni konteksty [Management of economic security of enterprises: socio-humanitarian contexts]. FOP Palianytsia. Temopil 2018. 515 p.
10. Vstup do NATO – stratezhichni vybir Ukrainy [Joining NATO is a strategic choice for Ukraine]. Institute of Transformation of Society. Kyiv 2020. 192 p.

Надійшла / Paper received : 19.12.2021
Надрукована / Printed : 31.01.2022